

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים פ"ג עמוד א'

במשנה, העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר, לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב.

א. והנה ביבמות (ע"ב:) קאמר בגמ', דנותר בזמנו שריפתו ביום, ושלא בזמנו שריפתו בין ביום ובין בלילה. ופריך שם **בתוס'** (ד"ה שלא בזמנו נשרף) "וא"ת הא דרשי' ליתן בקר שני על שריפתו [של קרבן פסח] וכיון דשלא בזמנו הוא, למה צריך להמתין עד הבקר ישרפנו במוצאי יום טוב דכבר נעשה נותר מקודם, וי"ל דכיון דלא אפשר לשורפו ביום טוב **קבע זמנו בבקר שני**". וצ"ע דמסקנתם ביבמות, היא קושייתם בשבת (כ"ד: תוס' ד"ה בקר שני) ושם פירשו איפכא, וז"ל: "וא"ת אי בקר שני דוקא ואינו יכול לשורפו בליל מוצאי יום טוב, היכי מוכח דאין שריפת קדשים דוחה יום טוב, הא ע"כ אינו מטעם דאין שריפת קדשים דוחה יום טוב, דהא בליל מוצאי יום טוב נמי אין שורפו, ואם כן גזרת הכתוב הוא לשורף בבקר שני וי"ל הא דאין שורפין בלילה היינו **משום דהקפיד הכתוב שלא לשורף הקדשים בלילה**, כדאשכחן בשלמים דאין נאכלין לאור שלישי ואפילו הכי אין נשרפין אלא ביום שלישי כדדריש בריש פסחים (ג.) ביום השלישי באש ישרף ביום אתה שורפו". וא"כ לדברי התוס' בשבת הדק"ל, והלא אין זה נותר בזמנו, והתורה לא הקפידה על היום דווקא, אלא בנותר בזמנו, ותירוצם ביבמות מוקשה ממסקנתם בשבת, דליכא גזירת הכתוב מיוחדת לבוקר שני, אלא הוא בכלל מצות שריפת כל הנותרים ביום, אך כאמרו דזהו דווקא בזמנו. ובלאו הכי צריכים לברכת מאור עינים בתוה"ק, כדי לזכות להבין תי' התוס' ביבמות, דהלא הא דבזמנו דוקא ביום ולא בלילה אין זה משום דמצות שריפה דין הוא דהוי ביום, אלא דמשום דעדיין לא הגיע זמן שריפה ועדיין לא הוי נותר, והראיה דאיכא דין דלא הוי בכרת כמבואר בגמ' זבחים (נ"ו:) בחושב לאכול לאור שלישי, וע"כ דדין נותר אז נשלם, וא"כ צ"ע איך אפשר לומר דהוי דין חדש עד בוקר של י"ז הלא בנותר לא חסר כלל והוי נותר א"כ שוב אפשר לשורפו בלילה, וצ"ע.

ב. ובאמת, דע"פ תי' התוס' ביבמות הנ"ל, לא זכיתי לעמוד על סוף כוונת רבינו **התוס' יו"ט** צ"ל בפירושו למתניתין, דהוא הקשה אמאי דאי "חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר", דהוא משנה מיותרת, דהלא ברישא דמתניתין אי', שאף יו"ט שקיל משבת לא דחי שריפת הנותר בזמנו, וכ"ש שלא ידחה שריפת הנותר שלא בזמנו את השבת.

אמנם לפי הבנת התוס', מה דקאמר בגמ' בסוגיין (עמוד ב') ליתן בוקר שני לשריפתו, דהיינו שהתורה קבעה זמן מיוחד לשריפת הנותר של פסח, א"כ מוכרחים ללשון המשנה, דהלא הגמ' פריך אמאי שריפת הנותר אינו דוחה יו"ט, והלא עשה דוחה ל"ת. ותנא דבי חזקיה, ליתן בוקר שני לשריפתו, ובפשוט למדים, שהתורה חקקה לנו שבנותר לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, ושריפתו יהיה בחול המועד. ועלה פריך התוס' יו"ט, א"כ מה קאמר במשנה דאינה דוחה את השבת, והלא אינה דוחה יו"ט וכ"ש שבת.

אבל לא כך פירשו התוס' ביבמות הנ"ל את הגמ', אלא פירושם הוא, ליתן בוקר שני לשריפתו, דהתורה קבעה זמן אחר לשריפת הנותר, וזמנו של שריפה זו הוא בוקר שני, דאי לאו הכי, היה קשה להתוס' למה אינו נשרף בלילה והלא אינו בזמנו, ועל כן חידשו שזהו זמנו, ולכך אין עשה דשריפה דוחה ל"ת דיו"ט, דליכא כלל עשה דשריפה ביום ראשון של יו"ט, שנקבע לו זמן חדש ביום שני של יו"ט. אמנם עתה, אי יום שני של יו"ט יצא בשבת, יעלה ויבוא שוב קושיית הגמ', ונימא עשה – דשריפת הנותר בבוקר השני, ידחה ל"ת של שבת, ועל כרחך צריכה המשנה לומר לנו בפירוש שאף את שבת לא ידחה שריפת הנותר, וצ"ע.

ג. ולפי"ז ניחא עוד, דלכאורה מלשון המשנה שחל ט"ז בשבת ישרפו בי"ז, קשה על תוס' הנ"ל ביבמות, דמכך נראה להדיא, דהדחיה לט"ז, אינה בגלל שיש בזמנו חדש לנותר של פסח, שהוא ט"ז, אלא שאי אפשר לשורפו בזמנו, ונדחה לשלא בזמנו, שהוא ט"ז, וא"כ שוב יוקשה קו' התוס', דאמאי אינו נשרף במוצאי יו"ט. וקושיא אחרת איכא בסוגיין, כמ"ש **המהרש"ם** (נ"א ס' קמ"ט) מקשין העולם, דאמאי פריך עשה דוחה ל"ת דוקא אסיפא, על הא דחל ט"ז להיות בשבת, והא גם על הרישא איכא למיפרך דאמאי ישרפו רק בט"ז ולא ביום טוב, דנימא אתי עשה ודחי לא תעשה, עיי"ש בתירוץ. אך לדברינו הנ"ל יש לבאר היטב בס"ד, דעוד יש לדייק, דלכאורה אחרי שתנא דבי חזקיה ביאר שהתורה נתנה בוקר שני לשריפתו, ולכך אין עשה דוחה ל"ת, למה הוצרכו אביי ורבא ורב אשי לומר תירוצים אחרים, עולת שבת בשבתו ולא עולת חול, הוא לבדו יעשה לכם ולא מכשיריו, אין עשה דוחה עשה ול"ת, ומה לא היה ניחא להו בתנא דברי חזקיה, דליכא כלל מצות עשה של שריפת הנותר ביום ראשון, וזמנו לכתחילה הוא יום שני.

ואולי י"ל דבאמת אינם חולקים על התנא דבי חזקיה, ותנא דבי חזקיה בא לומר כפי' התוס' ביבמות, שנותר דפסח יש לו "בזמנו" אחר לשריפתו והוא בוקר שני, ואכתי קשה אי בוקר שני חל בשבת, אז נימא עשה דבוקר שני דוחה ל"ת דשבת, ולכך על בוקר שני החל בשבת, קאמרי אביי ורבא ורב אשי תירוצם, דלא ידחה את השבת, ודו"ק.

ד. והנה, על קו' התוס' יו"ט הנ"ל, עמד **הברוך טעם** (שער ב', בדין עז"ת, פ"ד), ותירץ, דקאי למ"ד הבערה ללאו יצאת ואין איסור הבערה בשבת ויו"ט, ורק ביום טוב אסור מטעם מוקצה, דשווי' חכמים למלאכה גמורה, ובשבת דלית בה איסור מוקצה הוי ס"ד דאתי עשה ודחי ללאו דהבערה, ולכך הוצרכה המשנה לומר שאסור אף בשבת.

ובשו"ת **שרידי אש** (השלמות בסוף ח"א, עניני פסחים סימן ג') כתב: "והנה דעת הברוך טעם, דלמ"ד ללאו יצאת אין בה עשה דשבתון, וא"כ אמאי אמר רב אשי שבתון דיו"ט עשה היא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, והרי המשנה בסתם קאי למ"ד דלא תבערו ללאו יצאת, וצ"ע".

ועוד כתב שם: "ובאמת כל דברי הברוך טעם הם דרך פלפול, והעיקר כמו שכתב התו"ט עצמו, דס"ד דבוקר שני היא גזירת הכתוב שלא לשורף בבוקר ראשון אלא בבוקר שני, ולא מטעם איסור שריפה ביום טוב, ולא תימא דלא לדחו לשריפתם כולי האי. אלא שזה הוא רק למאן דיליף מבוקר שני (עיין שם בשבת כ"ד:), ולשאר אמוראי צ"ל ג"כ דהוי ס"ד דהטעם הוא כנ"ל".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

"ואין להקשות א"כ גם אי נימא ללאו יצאת איך דחי, והא אפשר לשורפו קודם או אחר יום טוב. כבר הקשה כן הרשב"א בשבת (ס"ד) דס"ד התם דדחי משום דעשה דשריפת קדשים דחי ללא תעשה דיו"ט, כמו שכתב שם רש"י, ותירץ בשם הרמב"ן, דלא אמר ריש לקיש, כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם לא דחי (שבת קל"ג). אלא היכא דאפשר לקיים שניהם עכשיו, אבל היכא דלא אפשר לקיים היום, והכא יש להמתין למחר, לא מיקרי אפשר לקיים שניהם, עיין שם שהוכיח כן מריש פרק קמא דיבמות. אבל לאחר דיליף ממילה בשבת דלא דחי, ילפינן מינה דהיכא דיש לקיים העשה למחר לא דחי אף על גב דלא מיקרי אפשר לקיים שניהם, וזה דין מסוים במלאכות שבת דלא דחי, אבל בשאר לאוין דחי אף שיש לקיים העשה למחר, משום דלא מיקרי אפשר לקיים שניהם", ע"כ, ובמק"א (נ"א, ס"מ מ"ג, אות ה') עמד עוד על דברי הברוך טעם, עיי"ש.

פסחים פ"ג עמוד ב'

בגמ', א"ר יהודה כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר.

יד. פרש"י ונמנין עליהן בפסח ויוצא ידי חובתו. והיינו דלדעת רש"י יוצא אם אוכלם, אבל אינו מחויב לאכול, וע"כ מסתמא יבאו לידי נותר ושריפה, אך התוס' חולקים על רש"י, ולשיטתם אינו בגדר בשר לצאת, ומ"מ לענין שריפה בעי למימר דבכלל נותר הם. וידועה קושיית השער המלך (פ"ח ממאכ"א ה"ו) על רש"י, איך מקיים מצוותו באכילת הגידין שהלא אינה אכילה, ומאי שנא מאיסור נבלה שאינו עובר בגידין כיון דאינה אכילה, וכמש"כ הרמב"ם (פ"ד ממאכ"א ה"ח), וכתב שם המגיד משנה דלמד כן ממשנה בחולין (ק"י:): העצמות והגידין אינן מטמאין טומאת נבלה.

השער המלך עצמו מתיר, דס"ל לתלמודא דאע"ג דלענין איסורין שבתורה לא חשיבה אכילה, משום דאין בגידין הנאה גמורה, מ"מ גבי מצות עשה שפיר חשיב אכילה, וכתב דמכאן יש להביא ראיה לספקו של המשנה למלך (פ"ה מייסוד התורה, ה"ב) אי נאמר גם במצות עשה דשלא כדרך אכילה לא חשיב אכילה, דמהכא מוכח דלגבי מ"ע אכילה שלא כדרך הנאתו כגון גידין היא אכילה.

אמנם המהר"ם שיק (מצוה ק"ב אות ג') דחה ראיית השעה"מ, ד"ל דבכל מצות עשה בעינן אכילה כדרך, ושאינו אכילת קדשים שיוצאין אפילו בפחות מכזית וכדמבואר לעיל (ג:), וכבר כתב המהרש"ל (שבועות כ"ג): דהיכא דיש איסור בכל שהוא גם שלא כדרך אסור. אמנם צ"ב בדברי המהר"ם שיק, דהלא הגמ' הביאה זאת גבי קרבן פסח, דבוודאי בעי כזית באכילתו, וא"כ הדק"ל היאך יוצאים בגידין שהוא לא כדרך אכילה, ומקרבן פסח מוכח כראיית השער המלך.

טו. ובשול"ת שבט הלוי (נ"ח ס' ק"ב סוף אות א') תמה בלשון ענווה רבה על השער המלך, וז"ל: "ואומר בעניי דיתכן לכאורה כן דעת רש"י דס"ל דנפיק בהו אם אכל הגידין, ומה דאינו אוכל לכתחלה י"ל אינו משום דין שלא כדרך, אלא שהתורה לא חייבתו לאכל רק דרך גדולה, וכדדרשינן פ"ח דזבחים וכמ"ק למשחה ולגדולה כדרך שהמלכים אוכלים, מכ"מ כיון דאם אוכלם יצא הרי יצא גם בשלא כדרך, אבל התוס' כנראה חולקים בזה דדוקא לענין שריפת נותר חשיבי כבשר לא לענין אכילה לצאת, וא"כ דין השעה"מ עדין במחלוקת שנויה".

והיינו דהשעה"מ הכריח ברש"י דסובר כהרמב"ם דגידין אינם בני אכילה, ומכך הקשה והוכיח דאף אכילה שלא כדרך הנאתו מקיים מצות עשה דקדשים. ומעיר עליו הגר"ש וואזנר צ"ל, מאן נימא דזו היא שי' רש"י, ואולי רש"י סובר דאכילת גידים אכילה היא, רק מה שלכתחילה לא יאכלנה בקרבן פסח, דאינה אכילה חשובה כדבעי הקרבן פסח לכל ישראל, ושאר קודשים לכהנים, דנאמר בהן דין למשחה ולגדולה, אך אם אכל, או בוודאי אכילה מעליא היא, ובמילא ליכא הוכחה שהיכן שיקיים שלא כדרך הנאתו, הוי מצוה, וצ"ע כי קושיא רבה היא.

אמר ר"ח וכו' גיד הנשה ואלביא דר"י וכו', רב אשי אמר וכו' לשמנו דגיד הנשה וכו' וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור.

טז. וביאר הגר"א וסרמון הי"ד (קובץ הערות סימן מ"ב, אות ג'): והיינו, דמה שאינו ראוי לאכילה לא חל עליו שם נותר, אבל בספק גיד חל עליו שם נותר מספיקא, שמא הוא ראוי לאכילה, וזיל הכא לחומרא, דאינו נאכל מספק, והכא לחומרא, דטעון שריפה מספק, וכמו בספק שחיטה, דאסור באכילה ומ"מ טעון כיסוי הדם. וכן בשומנו של גיד, דאין איסורו אלא מדרבנן ומדאורייתא שרי באכילה, נעשה נותר מדאורייתא.

ומזה נראה מוכח, דגמ' דידן לא ס"ל כהירושלמי (סוכה פ"ד ה"ח), דמים מגולין, דאסורין להדיט משום חשש סכנה, פסולין לגבוה, דלא הוי ממשקה ישראל, וא"כ בספק גיד הנשה דאסור לישראל מטעם ספיקא דאורייתא לחומרא, לא עדיף ממים מגולין ולא הוי ממשקה ישראל, וא"כ אין בו מצות אכילה, ואמאי חל עליו שם נותר. ועל כן פירשו רש"י ותוס' ס"פ לולב וערבה (סוכה מ"ח): טעמים אחרים לפסול מים מגולין ולא מטעם ממשקה ישראל עיי"ש.

ובפסחים (לעיל מ"ח). ממשקה ישראל, מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל. יכול לא יביא מן המוקצה, אמרת מה איסור טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו, יצא מוקצה שאיסור דבר אחר גרם לו, ופירש"י איסור שבת, ואי אמרת מוקצה דאורייתא, מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר, אלא ודאי דמוקצה אינו אלא מדרבנן. והא דמחלק בביריתא בין איסור גופו לאיסור דבר אחר, צ"ל דדוקא באיסור דרבנן איכא לפלוגי בהכי, אבל לא בדאורייתא. ולפי"ז שומנו של גיד, אף על גב דאינו אסור אלא מדרבנן, כיון דאיסור גופו גרם לו לא מיקרי ממשקה ישראל, ואמאי נעשה נותר. וצ"ל דאיסור דרבנן, אפילו איסור גופו גרם לו, אינו פסול לגבוה אלא מדרבנן - יצא מוקצה, דכשר אפילו מדרבנן אבל מדאורייתא כשר לגבוה, ומשוי"ה נעשה נותר מדאורייתא, עכ"ד.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com